

Asia: VN/30583/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston maaseutupoliittiseksi selonteoksi eduskunnalle

1. Yleiset huomiot

Mitä ajatuksia selontekoluonnos herättää? Huom. Ilmoita tässä, mikäli yksityishenkilönä haluat, että lausuntosi näkyy myös hankeikkunassa.

Selonteko on sisällöltään laaja ja seikkaperäinen kuvaus maaseudun nykytilasta ja kehittämistarpeista. Selonteko on laadittu asiantuntemuksella ja laajalla valmistelulla, mutta maaseutukuntien osallistaminen jäi epäselväksi. Maaseudun kunnat ja kuntaperustaiset kehittämisorganisaatiot ovat näköalapaikalla maaseudun murrokseen, haasteisiin ja kehittämiseen liittyen ollen myös keskeisiä moottoreita monissa prosesseissa. Yhdistykset ja järjestöt ovat tärkeitä maaseudun kehittäjiä, mutta niillä on usein rajalliset taloudelliset ja hallinnolliset resurssit sekä myös henkilöresurssit laajempiin kehittämistoimiin. Kuntien kuuleminen ja osallistaminen valmistelun varhaisesta vaiheesta lähtien tuo selontekoon arjen käytäntöjen, resurssien ja mahdollisuuksien näkökulmia. Myös esimerkiksi Kuntaliiton Pienten kuntien neuvottelukunnan osallistaminen valmistelussa olisi hyödyllistä.

2. Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmä

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmään liittyen olennaiset?

Suunnittelujärjestelmässä kuvataan olennaiset lähtökohdat sekä kansallinen ja kansainvälinen viitekehys, mutta maakunnallinen, alueellinen ja seudullinen näkökulma jää mainitsematta. Maaseudun kehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet asetetaan rakennerahastojen ja maaseuturahastojen ohjelmissa sekä suuralueiden laajuisissa, maakunnallisissa, seudullisissa ja toimintaryhmien ohjelmissa. Näistä olisi syytä vähintäänkin mainita maaseutupolitiikan toimeenpanijoina, mutta myös tekijöinä. Samoin maaseudun kehittämisen resurssointi tapahtuu pääosin ELY-keskusten ja maakuntaliittojen rahoituskanavien turvin.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Suuralueiden ohjelmat, kuten Itä- ja Pohjois-Suomen ohjelmat

Maakuntaliittojen ja ELY-keskusten suunnitelmat ja strategiat

Leader -toimintaryhmien ohjelmat

Seudulliset strategiat

3. Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutualueiden tilannekuvaan ja muutostekijöihin liittyen olennaiset?

Selonteko on realistinen, mutta antaa samalla myös myönteisen, potentiaalia omaavan ja kehittämishakuisen kuvan maaseudusta.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

-

4. Kansallinen maaseutuvisio

Onko selonteossa kuvattu maaseutuvisio olennainen?

Tavoitetila jää hieman epämääräiseksi ja sitä joutuu pohtimaan. Selkeämpi tavoitetila ohjaisi politiikkaa tehokkaammin.

Puuttuuko maaseutuvisiosta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Visiossa voisi olla näkökulmia myös maaseudun uuteen rooliin puhtaan energian, biomassojen ja elintarvikkeiden raaka-aineiden tuottajana ja niistä jalostettujen tuotteiden valmistajana, sekä myös laajemmin maaseutu työn, yrittäjyyden ja yritystoiminnan toimintaympäristönä.

5. Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuosituks (Anna vastaukset monivalintakysymykseen kohdassa seitsemän Muut täydennystarpeet)

Ovatko selonteossa tunnistetut poikkihallinnolliset tavoitteet (5 kpl) ja kehittämissuosituks (24 kpl) olennaiset?

Selontekoon on liitetty olennaisia tavoitteita ja suosituksia, mutta olisi hyvä mainita selkeämmin elinkeinojen kehittämiseen liittyviä toimia.

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset tavoitteet (1-3 kappaletta)?

Tavoite: Ajantasaistetaan digitaalista ja fyysistä saavutettavuutta

Tavoite: Vahvistetaan talouden uudistumista tukevia rakenteita

Tavoite: Voimistetaan toimintaedellytyksiä, luottamusta ja tulevaisuususkkoa

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit tavoitteisiin tavoitekohtaisesti:

-

**Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset kehittämissuositukset (1-5 kappaletta)?
(Merkitse kehittämissuosituksien numerot 1-24)**

1. Digitaalisen kuilun kaventaminen
3. Kestävä liikkuminen ja liikenne
8. Maaseudun kehittäminen CAP POST 2027
12. Osaaminen ja työvoima
15. Asuttavuuden varmistaminen

Puuttuuko poikkihallinnollisista tavoitteista tai kehittämissuosituksista jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

Kehittämissuosituksista puuttuu selkeästi elinkeinojen ja yritystoiminnan kehittämiseen liittyvä osio, joilla kasvatetaan aluetaloutta. Aluetalouden kehittäminen on kuitenkin keskeisiä ja tärkeimpiä toimia, joilla maaseudun elävyys ja menestyminen voidaan saavuttaa.

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit kehittämissuosituksiin suosituskohteisesti:

-

6. Liite: Maaseutualueiden nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvaus

Ovatko liitteessä kuvatut maaseutualueiden nykytilanne ja muutostekijät olennaiset?

Liitteessä on kuvattu olennaiset muutostekijät

Puuttuuko nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvauksesta jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

Energiasiirtymä tulee tarjoamaan maaseudulle uusia rooleja ja potentiaalia teolliseen toimintaan merkittävästi aiempaa enemmän. Puhtaan energian tuotannon (tuulivoima, aurinkovoima), biotalouden (biokaasu, biohiili, muut biojalosteet), kiertotalouden ja ruokatalouden muodostamat keskinäiseen yhteistoimintaan perustuvat verkostot ja ekosysteemit ovat seuraava askel raaka-ainetuotannosta teolliseen jalostamiseen. Maaseudun teolliset ekosysteemit, joita on jo syntynyt ja suunnitteilla, ovat rinnakkaisia kaupunkien teollisille keskittymille ja ne täydentävät toisiaan. Valtakunnallisessa kehittämisessä tulisi nähdä yksittäisten sektorien, kuten esimerkiksi biokaasu, kehittämisen lisäksi kokonaisuuksia ja ekosysteemejä, joita voidaan kehittää alueiden vahvuuksien perusteella. Ekosysteemien muodostamisella maaseudulle voidaan luoda merkittävä määrä teollisia työpaikkoja sekä tuottaa laaja-alaista lisäarvoa aluetaloudelle. Samalla edistetään osaamisperustaista taloutta myös maaseudulla.

7. Muut täydennystarpeet (anna tässä kohdassa vastaukset kohdan viisi monivalintakysymyksiin)

Onko selonteossa muita täydennystarpeita?

1. Digitaalisen kuilun kaventaminen

Monipaikkaisuus ja etätyö ovat ilmiöitä, jotka näkyvät maaseudulla vahvasti ja heijastuvat palveluiden kysyntään ja käyttöön. Digitalisaatio ja sähköiset palvelu kehittyvät ja lisääntyvät jatkuvasti korvaten lähipalveluita. Nopeat ja vakaat tietoliikenneyhteydet ovat ilmiöiden hyödyntämisen ja kehittämisen ehdottomia edellytyksiä. Kiinteiden valokuituyhteyksien lisäksi tarvitaan kattavia ja toimintavarmoja langattomia yhteyksiä, koska kiinteiden yhteyksien rakentamisessa on rajoituksia muun muassa kustannustehokkuuden ja maantieteellisen kattavuuden saavuttamisen näkökulmista ts. kiinteää yhteyttä ei voida reaalisesti rakentaa jokaiseen kiinteistöön. Langattomien yhteyksien osalta ongelmia on sekä 4G- että 5G -verkkojen kattavuuden ja nopeuden osalta. Erityisesti 5G-verkon rajoitettu kantama aiheuttaa sen, että taajamien ulkopuolella sitä on vaikea ellei mahdotonta hyödyntää. Suuria ongelmia on aiheuttanut se, että 3G-verkko on poistettu käytöstä. Tämä on aiheuttanut erittäin suuria yhteysongelmia maaseudulla eivätkä operaattorit ole niitä tehokkaasti ratkaisseet. Yhteysongelmista aiheutuu merkittävää haittaa kansalaisille ja yrityksille. Tietoliikenneyhteyksien kehittäminen sekä kiinteiden että langattomien yhteyksien osalta on yhteiskunnan tärkeimpiä toimenpiteitä, joilla turvataan ja mahdollistetaan niin digitaalisten palveluiden saatavuus kuin työnteko, yrittäjyys ja opiskelu maaseudulla.

Digipalvelut eivät voi korvata kaikkia perus- ja välttämättömyyspalveluja. Maaseudun asukkaat tarvitsevat yhtä lailla esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja kuin kaupunkilaiset. Erona on se, että palvelujen keskittämisen vuoksi maaseudulta lähipalvelujen piiriin joudutaan kulkemaan pitkiäkin matkoja pääosin henkilöautoilla lähes olemattoman julkisen liikenteen puuttumisen vuoksi. Tämä aiheuttaa kustannuksia ja lisää ajankäyttöä maaseudun asukkaille. Tasavertainen palveluiden saavutettavuus ei ole realismia, vain julkilausuttu tavoite. Maaseudun asukkaille tulisi tämän vuoksi tarjota konkreettisia etuja, kuten esimerkiksi verotuksellisia etuja epätasa-arvoisen aseman vuoksi

3. Kestävä liikkuminen ja liikenne

Maaseudun tieverkot rapistuvat nopeasti ja kiihtyvällä vauhdilla valtion säästöjen vuoksi. Alempiasteinen tieverkosto on kuitenkin nopeasti kehittyvän biotalouden ja uusiutuvan energian kannalta avainasemassa ts. yhteyksien tulee toimia ja kuljetusten mahdollistua, jotta puhtaan energian siirtymässä voidaan onnistua. Alempiasteinen tieverkko mahdollistaa kansalaisten liikkuvuuden ja palvelujen saavutettavuuden sekä työssäkäynnin.

11. TKI-rahoitus, innovaatiojärjestelmä ja pienet toimijat, nuoret ja naiset

Energiasiirtymä tulee tarjoamaan maaseudulle uusia rooleja ja potentiaalia teolliseen toimintaan merkittävästi aiempaa enemmän. Puhtaan energian tuotannon (tuulivoima, aurinkovoima), biotalouden (biokaasu, biohiili, muut biojalosteet), kiertotalouden ja ruokatalouden muodostamat keskinäiseen yhteistoimintaan perustuvat verkostot ja ekosysteemit ovat seuraava askel raaka-ainetuotannosta teolliseen jalostamiseen. Maaseudun teolliset ekosysteemit, joita on jo syntynyt ja suunnitteilla, ovat rinnakkaisia kaupunkien teollisille keskittymille ja ne täydentävät toisiaan. Valtakunnallisessa kehittämisessä tulisi nähdä yksittäisten sektorien, kuten esimerkiksi biokaasu, kehittämisen lisäksi kokonaisuuksia ja ekosysteemejä, joita voidaan kehittää alueiden vahvuuksien perusteella. Ekosysteemien muodostamisella maaseudulle voidaan luoda merkittävä määrä teollisia työpaikkoja sekä tuottaa laaja-alaista lisäarvoa aluetaloudelle. Samalla edistetään osaamisperustaista taloutta myös maaseudulla.

12. Osaaminen ja työvoima

Maaseudulla on nyt ja jatkossa kysyntää osaavalle työvoimalle ja yrittäjyydelle. Puhtaan energian, biotalouden ja kiertotalouden alat työllistävät jatkuvasti enemmän ja kasvunäkymät ovat erinomaiset. Kasvun esteenä nähdään kuitenkin yhä merkittävämmiin osaavan työvoiman saatavuuden ongelmat. Työvoimaa ei ole riittävästi eikä sillä ole oikean tyyppistä osaamista. Syntyvyyden lisääminen keskeinen keino varautua työvoimatarpeisiin, samoin kuin työperäinen maahanmuutto. Maaseudulla perinteisesti syntyvyys ollut hyvä, mutta siihen tarvitaan tulevaisuudenuskoa. Yhtenä ratkaisuna nähdään työperäinen maahanmuutto. Maaseudulla on kuitenkin enemmän haasteita työperäisten maahanmuuttajien houkuttelun osalta kuin suuremmilla kaupungeilla, varsinkin sellaisten maahanmuuttajien osalta, jotka ovat suurista väestökeskittymistä ja ovat tottuneet vilkkaaseen sosiaaliseen kanssakäymiseen. Maaseudun markkinoinnissa maahanmuuttajille tulee korostaa työmahdollisuuksien ohella sen luontaisia vahvuuksia, kuten yhteisöllisyyttä, turvallisuutta, rauhallisuutta, luonnonläheisyyttä sekä myös valita oikein valittuja kohderyhmiä, jotka arvostavat ao. seikkoja. Kaustisen seudulla työperäiset maahanmuuttajat ovat pääsääntöisesti onnistuneesti kotoutuneet ja jääneet seudulle vakituisesti asumaan. Tämä on edellyttänyt sekä heidän osaamiselleen soveltuvia työpaikkoja että vertaistukea antavaa yhteisöä. Jatkossa maahanmuuttajien houkuttelun haasteet ovat maaseudulla suuremmat maaseudun joutuessa osittain kilpailuasetelmaan kaupunkiseutujen kanssa työpaikkarakenteen muuttuessa ja osaamisvaatimusten kasvaessa mm. elinkeinorakenteen ja toimialojen muutosten johdosta. Muutoksiin vastaaminen edellyttää resursseja.

20. Väestönmuutos ja elintärkeät toiminnot

Arjen turvallisuutta ja varautumista voidaan mahdollistaa ja edistää hyödyntämällä maaseudun perinteistä vahvaa vapaaehtoistyötä ja talkooperinnettä sekä kansalaisten aktiivista osallisuutta yhteiskunnan toimintoihin. Tässä tulee ylläpitää ja kehittää hyväksi havaittuja toimintamalleja esim. palo- ja pelastustoiminnassa ja ensihoidossa sekä kehittää ennakoluulottomasti ja rohkeasti kokeillen uusia malleja. Hyvinvointialueilla tuskin on mahdollisuutta ylläpitää ammattilaispalokuntia maaseudulla ja siksi pitkään toiminutta vapaapalokuntatoimintaa tulee arvostaen kehittää ja siihen tulee ohjata resursseja. Vapaaehtoisille osa-aikaisille palomiehille tulee tarjota riittävä korvaus varallaolosta ja pelastustyöstä, samoin kuin välineiden tulee olla kunnossa. Ensivastetta tulee kehittää siihen suuntaan, että se pystyy tehokkaasti toimimaan ja vastaamaan nopeasti äkillisiin sairaus- ja loukkaantumistapauksiin eikä vain henkeä uhkaaviin tilanteisiin. Näillä molemmilla toimintasektoreilla on ollut nähtävissä palveluja ja toimintaa heikentävää kehitystä, mikä on tuottanut lisää turvattomuutta ja vähentänyt luottamusta yhteiskunnan toimijoihin. Säästötoimien varjolla on heikennetty ja keskitetty palveluja. Samalla on suuri vaara sille, että palveluihin joudutaan kuitenkin osoittamaan enemmän rahoitusta aikaan saamatta kuitenkaan riittäviä ja yhtä tehokkaita toimintamalleja kuin aiemmin.

Varautumisen ja huoltovarmuuden kehittäminen on noussut nopeasti keskeisiksi yhteiskunnallisiksi kehittämiskohteiksi. Näissä asioissa olisi tarkoituksenmukaista luoda samantyyppisiä vapaaehtoisten toiminnalle perustuvia varautumistoimijoita kuin palo- ja pelastustoimessa sekä ensivasteessa on ollut. Maaseudulla ei ole esimerkiksi väestönsuojia eikä vahvoja varautumisorganisaatioita.

Varautuminen rakentuu pienten kuntien johtoryhmien varaan sekä kuntien väliseen ja maakunnalliseen yhteistyöhön. Voimavarat pienissä kunnissa ovat hyvin rajoitetut. Kunnallisten varautumisorganisaatioiden tueksi tulisi kehittää täydentäviä varautumisorganisaatioita.

8. Maaseudun kehittäminen CAP post 2027

Maaseudun kehittämisen CAP POST 2027 kohdassa tulisi tuoda esiin maaseudun mikro- ja pienyritysten investointi- ja kehittämistuet. Ne ovat välttämättömiä ja erittäin tehokkaita työkaluja uuden yrittäjyyden ja yritysten kasvun luomisessa ja ne tuottavat pienillä panostuksilla tärkeitä työpaikkoja maaseudulle.

Jylhä Petri
Lestijärven kunta Kaustisen seutukunta